

Article Arrival : 09/10/2020

Published : 15.12.2020

Doi Number <http://dx.doi.org/10.26449/sss.2749>Reference Perçin Boyacıoğlu, Ü. & Akfırat, S. (2020). "Sosyal Değişimin Desteklenmesinde Rol Oynayan Faktörlerin Değerlendirilmesi: Psikologlar İçin Meslek Yasası Örneği" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:6, Issue:74; pp:5273-5290

SOSYAL DEĞİŞİMİN DESTEKLENMESİNDE ROL OYNAYAN FAKTÖRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ: PSİKOLOGLAR İÇİN MESLEK YASASI ÖRNEĞİ

Evaluation Of The Factors That Play Roles In Support For Social Change: A Case Study For Professional Regulation For Psychologists

Uzm. Psk. Ürün PERÇİN BOYACIOĞLU

Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, urunboyacioglu@gmail.com, İzmir/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8695-5785>

Doç. Dr. Serap AKFIRAT

Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, serap.akfirat@deu.edu.tr, İzmir/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4242-3381>

ÖZET

Bu çalışmanın amacı sosyal değişimin desteklenmesinde rol oynayan sosyal psikolojik faktörleri saptamaktır. Bu amaç doğrultusunda, katılımcıların, sosyal değişimin sonuçlarının aidiyet grubu için avantajlı ya da dezavantajlı, değişimin hızlı ya da yavaş gerçekleştiği (2 X 2) 4 farklı senaryo koşulundan birine atandığı yarı deneysel bir çalışma yürütülmüştür. Çalışmanın örneklemini her sınıf düzeyinden psikoloji bölümü öğrencileri (N=279), bağlamını ise psikologlar için meslek yasası oluşturmuştur. Oluşturulan senaryolarda meslek yasası tasarısının psikologlar için oluşturacağı avantaj durumu ve tasarının yasaya dönüşme hızı manipüle edilmiştir. Katılımcılar senaryoları okuduktan sonra, psikologlukla özdeşim düzeyleri, değişimle ilgili algıladıkları belirsizlik, değişimin meşruluğu, tehdit ve hissettikleri olumlu ve olumsuz duyguları ölçmeyi amaçlayan bir anket formu doldurmuşlardır. Analizler, psikologlukla özdeşleşme değişkeninin kontrol değişkeni olarak atandığı MANCOVA yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar; değişim hızı ve sonucu (avantaj durumunun) ortak etkisinin bütün bağımlı değişken ölçümlerinde anlamlı farklılık yarattığını göstermiştir. Değişimin sonucu, tekil olarak bütün bağımlı değişkenlerde anlamlı farklılık yaratırken; değişimin hızı tekil olarak sadece meşruluk algısı değişkeninde anlamlı farklılık yaratmıştır. Bulgular ilgili kuram ve kavramlar ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: sosyal değişim, sosyal tehdit, sosyal kimlik kuramı

ABSTRACT

The aim of this study is to identify the social psychological factors that play roles in supporting social change. In line with this purpose, a quasi-experimental study was conducted in which participants were assigned to one of 4 different scenario conditions (2 X 2), where the outcomes of social change are either advantageous or disadvantageous for the belonging group, and the change occurs either quickly or slowly. The sample of the study was formed by students of the psychology department (N = 279) from all grade levels, and the context was the professional regulation for psychologists. In the scenarios created, the advantage of the draft professional regulation for psychologists and the speed of the draft transforming into regulation have been manipulated. After reading the scenarios, the participants filled out a questionnaire aiming to measure their level of identification with being a psychologist, their perceptions on uncertainty about change, legitimacy of change, threat, and positive and negative feelings they felt about change. The analyzes were carried out using the MANCOVA method, which the identification with being a psychologist variable was assigned as the control variable. Results showed that the joint effects of speed of change and advantage status create a significant difference in all dependent variables measurements. While the advantage of the change creates a significant difference in all dependent variables individually; the speed of change has individually created a significant difference only in the variable of legitimacy perception. Findings were discussed in the light of related theories and concepts.

Keyword: social change, social threat, social identity theory

1. GİRİŞ

Toplumsal sistemler, kısa vadede bakıldığında istikrarlı ve durağan görünmesine rağmen, tarihsel seyir içinde zaman zaman çok köklü değişiklikler geçirmektedir. Toplumun bazı kesimleri, bu değişimlere direnç gösterirken, bazı kesimleri de aktif olarak sistemin değişmesi için çabalamaktadır. Bunun çeşitli tarihsel, sosyolojik, ekonomik sebepleri olabilir. Ancak toplumsal değişimlerin öznesi de nesnesi de insan olduğu için psikolojik süreçleri de incelemek kaçınılmazdır.

Sosyal değişim, sosyal psikoloji alanında II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle birlikte deneysel olarak çalışılmaya başlanmıştır. Rocher (1992) sosyal değişimi, tarihin rotasını etkileyen şiddetli toplumsal dönüşümler olarak tanımlamıştır. Sosyal değişimi sosyal bağlamın bir işlevi ya da sosyal bağlamlara göre farklılık gösteren gelecek fikirleri olarak yorumlamak da mümkündür (Reicher, 2004; de la Sablonnière ve ark., 2013; Bain, Hornsey, Bongiorno, Kashima & Crimston, 2013). Sosyal değişimin bireyler için pek çok farklı sonucu olabileceği görülmektedir. Sosyal çevrede bir değişim söz konusu olduğunda, bireylerin hayatına yön veren normlar, değerler ve kurallar dönüşmekte ve değişmektedir (Sztompka, 2000). Ancak, sosyal değişimin getirdiği yeni durumlara uyum sağlamak zor olabilir (Lazarus & Folkman, 1984).

Bu çalışmada sosyal değişimlerin desteklenmesine veya desteklenmemesine yol açan sosyal psikolojik değişkenlerin saptanması ve Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinde tartışılması amaçlanmaktadır. *Değişimin, kişinin ait olduğu sosyal grup için avantajlı ya da dezavantajlı olmasının ve değişimin hızının, değişimin algılanan meşruluğunu, algılanan belirsizlik düzeyini, algılanan tehdit düzeyini ve hissedilen duyguları belirlediği ve dolayısıyla değişime verilen destekte önemli roller oynadığı düşünülmektedir.*

1.1. Sosyal Değişim ve Sosyal Gruplar

Sosyal değişim yukarıda belirtilen tanımlarında vurgulanan bağlamsal olma özelliğiyle sosyal psikoloji alan yazınında zaman zaman geri planda kalabilmektedir. Ancak Sosyal Kimlik Kuramı bağlamı ve sosyal psikolojinin hedeflediği evrensel kavramsallaştırmaları (Reicher, 2004) bir araya getirir. Sosyal Kimlik Kuramı bireylerin olumlu bir sosyal kimliğe ulaşma veya mevcut olumlu kimliği sürdürme çabalarını merkeze alır ve sosyal değişimi de olumlu sosyal kimliğe erişme stratejisi olarak görür (Tajfel & Turner, 1979, Spears, 2011). Tajfel (1975) sosyal değişimi, diğer ucunda sosyal hareketliliğin bulunduğu bir süreme oturtur. Sosyal hareketlilik (social mobility) bireyin tek başına -dezavantajlı konumdaki- grubundan çıkabilme imkânına ve inancına işaret ederken, sosyal değişim bireyin tek başına dezavantajlı konumdan kurtulamayacağına ve bu durumdan özdeşim kurduğu sosyal grupla çıkabileceğine dair inanca işaret eder. Bu şekilde Sosyal Kimlik Kuramı, sosyal değişimde hem bireylerin rolünü (Subasic, Reynolds, Reicher ve Klandermans, 2012) vurgular hem de sosyal değişimin, grupların olumlu ve ayırt edici kimlik kazanmak için gerçekleştirdiği kolektif eylem gibi kimlik yönetim stratejilerinin bir sonucu olduğunu (de la Sablonnière, 2017) vurgulayarak sosyal değişimi gruplar düzeyine çeker.

Bireylerin sosyal değişimle ulaşmak istedikleri olumlu sosyal kimlik sosyal özdeşim (social identification) sürecinin bir ürünüdür (Spears, 2011). Sosyal kimlik, bir bireyin bir gruba ve/veya kategoriye ait olduğuna dair bilgisi ve bu grup üyeliğinin birey için duygusal önemi ve değeri olarak tanımlanabilir (Tajfel, 1982). Gruba dair yapılan değerlendirmeler için en önemli adımı da sosyal (grupla) özdeşim oluşturmaktadır. Sosyal özdeşim bireyleri ait olduğu gruplara bağlayan önemli bir süreçtir ve bir grubu oluşturan içsel kıstastır (Spears, 2011). Bireylerin grup üyeliklerini kendi benlik kavramlarının bir boyutu olarak görmesiyle, kendilerini -iç- gruplarına ne derece özdeş gördükleriyle ilgilidir (Tajfel & Turner, 1986, yeniden basım 2004, s.284).

Sosyal özdeşim bireylerin kendi grupları, dış gruplar ve sistemle olan ilişkilerini tanımlamalarına yardımcı olarak, kolektif eyleme olan yönelimlerini ve dolayısıyla sosyal değişime olan bakış açılarını da belirlemektedir. Sosyal Kimlik Kuramı, bireylerin sosyal değişimi isteyip istememelerinde özdeşim grupları ile diğer gruplar arasındaki ilişkiye dair yorumlarını ve toplumdaki güç ilişkilerine ait değerlendirmelerini önemli bir etken olarak görür (Drury & Reicher, 2009; Kim & Ng, 2008; Reicher, 2004). Özdeşim kurdukları gruplarının dezavantajlı statüsünü meşru bulmayan ve bunun grup düzeyinde değişebileceğini düşünen grup üyeleri bu dezavantajlı statüyü değiştirmek üzere kolektif eyleme geçebilirler ve değişimi sağlayabilirler (Tajfel, 1975; Wright, 2001, s.422).

Ancak sosyal değişim, sosyal özdeşim ve sosyal kimlik ilişkisini sadece bireylerin sosyal değişim isteyerek kolektif eyleme geçmesi çerçevesinde değerlendirmek yetersiz olabilir. Bazı durumlarda sosyal değişim, kişilerin aidiyet gruplarının kolektif iradeleri ve çabaları dışında da gerçekleşebilir. Kim ve Ng (2008)

yaşanan bir sosyal değişim sonucunda bireylerin sosyal gruplarla kurdukları özdeşimlerini ele almıştır. Hong Kong'un Çin ile yeniden birleşmesi konusunda Hong Konglularla yapılan çalışma ani değişimlerin yaşandığı olaylarda bireylerin grup özdeşiminin birtakım değişimlere uğradığını göstermiştir. Hong Kong vatandaşlarının bir kısmı ikili kimliğe vurgu yapmışlardır, (örneğin Çinli olmak ve ikincil olarak da Hong Konglu olmak), bazıları ise kendilerini tek bir kimlikle tanımlamışlardır (örn. sadece Hong Konglu veya sadece Çinli olmak). Çalışma bireylerin, sosyal değişim sürecinde, özdeşim gruplarının toplumun yeni düzeni içerisindeki konumunu değerlendirerek kimlik tercihlerinde bulduklarını göstermiştir.

1.2. Sosyal Değişim ve Meşruluk Algısı

Yukarıda da kısaca bahsedildiği gibi, Sosyal Kimlik Kuramı sosyal değişim için sadece sosyal kimlik ve sosyal özdeşimden söz etmemektedir. Sosyal Kimlik Kuramı sosyal değişimin kişilerin kendi gruplarıyla diğer gruplar arasındaki ilişkiyi meşruluk, değişmezlik/sabitlik ve geçirgenlik değişkenleri çerçevesinde nasıl yorumladığıyla ve toplumdaki güç ilişkilerini nasıl gördüğüyle bağlantılı olduğunu savunur (Drury & Reicher, 2009; Kim & Ng, 2008; Reicher, 2004). Değişmezlik/sabitlik, statü ilişkilerinin ne derece kesin olduğuna dair algılarıdır (Wright, 2001, s.422). Kişiler gruplarının statülerinin meşru olmadığını, sistemin ve statünün değişebilir olduğunu düşündüklerinde değişimin grup düzeyinde olabilmesi için kolektif eyleme yönelirler (Wright, 2001, s.422).

Meşruluk, grubun, sistem içerisindeki gruplar arası statü ilişkilerinin adalet, doğruluk ve eşitlik üst değerleriyle ne düzeyde çatışmada olduğuna dair inançlarla ilgilidir (Caddick, 1982). Kişilerin, sistem içerisinde kendi gruplarının konumunun ne derece meşru/adil olduğuna dair algılarıdır (Tajfel & Turner, 1979, s.45).

Wright (2001, s.422), meşruluk ve değişmezlik ilkelerinin 'sosyal hayalgücünü doğurduğunu ileri sürer. Christens, Hanlin ve Speer (2007) 'sosyal hayalgücünün, bireylerin toplumsal yapıdaki güç ilişkileri ve dengelerini anlamlandırma şekillerinde ve sosyal değişime katılım göstermelerinde önemli bir yeri olduğunu vurgular.

Sosyal hayalgücüne ve Tajfel'in (1975) sosyal hareketlilik veya kolektif eyleme yönelimde bahsettiği 'inanç'a benzer olarak Sosyal Kimlik Kuramı bilişsel alternatifleri (cognitive alternatives) önerir. Kuram, grup üyelerinin bilişsel alternatiflere sahip olmasının sosyal değişim ve bağlantılı olarak kolektif eylem için kilit bir nokta olduğunu savunur (Reicher, 2004; Subasic ve ark., 2012; Wright, 2001, s.422). Kişiler bilişsel alternatifler yoluyla değişimin gerekli olmasının yanı sıra mümkün olduğunu da düşünürler (Spears, 2011). Grup üyelerinin bilişsel alternatiflere sahip olması da yine sabitlik ilkesi ile ilişkilidir (Subasic ve ark., 2012). Ancak bilişsel alternatiflerin oluşması için sadece statülerin ve sistemin sabit olmadığı fikri değil, grubun statüsünün veya sistemin meşru olmadığı fikrinin gelişmesi gerekmektedir (Tajfel & Turner, 1979, Subasic ve ark., 2012; Sweetman, Leach, Spears, Pratto & Saab, 2013). Montero (2009) sistemin meşruluğunun sorgulanmasında eleştirel farkındalığın harekete geçirilmesinin önemli olduğunu, bu farkındalıkla grup üyelerinin peşinen doğruluğunu kabul ettikleri sistemi sorgulayarak değişim isteyeceklerini belirtmektedir.

1.3. Sosyal Değişim, Sosyal Değişimin Hızı ve Belirsizlik Algısı

Bireylerin sosyal değişime yönelik yaklaşımlarını belirleyen diğer bir olgu da sosyal değişim sürecinde hissedilen belirsizliklerdir (Jost, 2015; de la Sablonnière, 2017). Belirsizlik, duruma uygun bir davranış öngörmeyi ya da planlamayı zorlaştırır (Hogg, 2014). Bu özellikleri sebebiyle gelecekle ilgili belirsizlik hissetmek genelde kişilerde rahatsızlık ve korku uyandırır (Fiske & Taylor, 1991).

Sosyal değişimle çok iç içe görünen bir kavram olmasına karşın, belirsizlik kavramına sosyal değişim çalışmalarında pek sık rastlanmamaktadır. Belirsizlik genellikle Sosyal Kimlik Kuramı kapsamında Belirsizlik-Kimlik Kuramı ile ele alınır. Belirsizlik Kimlik Kuramı, kişiler için belirsizlikten kurtulmanın en kolay yolunun sosyal gruplarla özdeşleşmek olduğunu belirtir. Kurama göre kişilerin kendilerini kategorize etmeleri ve sosyal gruplarla özdeşleşmeleri kişilere kendileri ve diğerleri hakkında bir fikir sunar ve belirsizliği azaltır (Jung, Hogg & Choi, 2015).

Yukarıdaki satırlarda konu edilen Kim ve Ng (2008) tarafından Hong Kong'da yürütülen çalışma, sosyal değişim sürecinde bireylerin özdeşim gruplarının konumunun değişmesinin ve bu değişimin yarattığı belirsizliğin özdeşim düzeylerini etkilediğini göstermiştir. Bireyler sosyal değişimle gelen belirsizliği yüksek algıladıkça daha yüksek düzeyde tek bir kimliğe yönelmişlerdir. Araştırmacılara göre, kişiler sosyal

değişimin getirdiği belirsizlik karşısında tek bir kimliği farklı tutumlar, inançlar ve hislerle ilgili daha fazla kontrol sağladığı için tercih etmişlerdir.

Belirsizlik algısının yanı sıra değişimin hızlı ya da yavaş (kademeli) bir şekilde gerçekleşmesi de değişimle ilgili algılarımızı etkilemektedir. Kim ve Ng (2008) aynı çalışmada belirsizlik algısı ve sosyal değişimin hızına dair algı arasındaki ilişkiyi de ortaya koymuştur. Katılımcılar daha hızlı algıladıklarında daha fazla belirsizlik hissetmişlerdir. Belirsizlikle baş edebilmek için de tek bir kimliği (sadece Hong Konglu ya da sadece Çinli olmayı) ikili kimliğe tercih etmişlerdir. Çalışma, belirsizlik algısının sosyal değişimin algılanan hızı ile sosyal kimlik arasındaki ilişkiyi aracılık ettiğini göstermiştir.

Sosyal değişimin hızı sosyal değişim sürecinde gruplar arası karşılaştırmayı da etkilemektedir. de la Sablonnière ve Tougas (2008) hemşirelerle, sağlık sistemindeki değişim bağlamında yaptıkları çalışmada, Görelî Yoksunluk ve Sosyal Kimlik Kuramlarının ışığında, kişilerin gündelik hayatlarına etki eden ani sosyal değişimlere olan tepkilerini ele almışlardır. Çalışmanın sonuçları değişim hızının yüksek algılanmasının gruplar arası karşılaştırmayı arttırdığını göstermiştir. Buna ek olarak kişiler sosyal değişimi hızlı ve şiddetli algıladığında, kendi gruplarının geçmişteki ve o andaki konumlarını da karşılaştırdıklarını ve grupları adına zamansal yoksunluk deneyimlediklerini ortaya koymuştur.

1.4. Sosyal Değişim ve Duygular

Tajfel (1975) sosyal kimliğin hem bilişsel hem de duygusal bileşenleri olduğunu belirtmektedir. Sosyal kimliği, bir bireyin bir sosyal gruba üye olduğuna dair bilgisiyse ve bu üyeliğe yönelik duygusal bağları temellenen benlik kavramı olarak tanımlamıştır. Duygular sosyal kimliğin bir parçası olduğu gibi sosyal kimlikle alakalı olgularla da ilişkilidir. Sosyal Kimlik Kuramı, kişilerin üyesi oldukları gruba yönelik sıkı duygusal bağlar içindelerse gruba yönelik haksızlık algıladıklarında değişimi daha çok isteyeceklerini ve kolektif eyleme yöneceklerini öngörür. Haksızlık algısının ise genelde öfke, hayal kırıklığı ve gururun incinmesi gibi olumsuz duyguları ortaya çıkardığını ifade eder (Dixon, Durrheim, Stevenson & Cakal; 2016). Duygular sosyal kimlik kuramının açıkladığı gibi değişime sebep olabildikleri gibi değişimin sonucu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin de la Sablonnière, Taylor, Perozzo ve Sadykova'nın (2009) Kırgızistan'da 2005'te hükümetin değişmesini konu alan çalışmalarında, kişilerin üyeleri oldukları grupların sosyal yapı içindeki konumlarının değişmesiyle hissettikleri duygular ve bunların iyi oluşlarına etkisi ele alınmıştır. Çalışmada özellikle sosyal değişimle ilgili belirsizliklerin kolektif öz saygıyı, kolektif ve bireysel gururu etkilediği ve kişilerin bireysel iyi oluşlarını olumsuz yönde yordadığı görülmüştür. Katılımcılar, sosyal değişimle beraber çeşitli olumsuzluklar deneyimlediklerinde daha önceden ait oldukları grupların sistem içindeki konumları sayesinde deneyimledikleri avantajlardan mahrum kaldıklarını ve bunun da kişisel hayatlarını olumsuz yönde etkilediğini ve iyi oluşlarını azalttığını belirtmişlerdir (Walker, 1999; Zagefka & Brown, 2005).

Benzer şekilde, de la Sablonnière ve Tougas'ın (2008) çalışması da, ani ve şiddetli değişimlerde bireylerin grupları adına daha fazla yoksunluk hissettiğini göstermiştir. Çalışma, bireylerin iç grup özdeşimleri yükseldikçe gruplarının konumlarını diğer grupların konumlarından daha düşük gördüklerini, diğer gruplara kıyasla daha düşük düzeyde hak elde edebildiklerini düşündüklerini, grupları adına da sosyal yoksunluğu daha fazla deneyimlediklerini de göstermiştir. Analizler, bireylerin grupları adına yoksunluk hissetmesinde grup özdeşiminin öncül olduğunu ve değişimin hızının da kişinin hissettiği yoksunluğun türünü (sosyal veya zamansal) tayin ettiğini göstermiştir. Değişimin hızı arttıkça kişiler hem sosyal hem de zamansal olarak daha fazla yoksunluk hissetmişlerdir.

1.5. Sosyal Değişim ve Sosyal Tehdit

Sosyal tehdit, sosyal değişimle ilişkili olmasına rağmen şimdiye dek yapılan çalışmalarda pek sık ele alınmayan bir kavramdır. Tehdit, Sosyal Baskınlık Kuramı (Pratto ve ark., 2013), Sistemi Meşrulaştırma Kuramı (van der Toorn ve Jost, 2014), Kimlik Süreç Modeli (Breakwell, 1993; Breakwell, 2014, s.21; Jaspal, 2014, s.5), kapsamında da ele alınmış ve sosyal değişim çalışmalarında (örn., de la Sablonnière & Tougas, 2008; de la Sablonnière, Tougas & Perenlei, 2009; de la Sablonnière ve ark., 2010) zaman zaman yer bulmuştur. Ancak sosyal tehdit ve sosyal değişim ilişkisini Sosyal Kimlik Kuramı kapsamında ele alan çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Genel olarak gruba yönelik tehditler ikiye ayrılmaktadır; *gerçekçi* (realistic) ve *sembolik* (symbolic) (de Hoog, 2012). Gerçekçi tehditler grup üyelerinin dış grubun varlığını, kendi gruplarının gücüne, ekonomik konumuna, bölgesel hakimiyetine ve fiziksel iyi oluşuna yönelik bir tehlike olarak gördüğünde ya da

gruplar arasında kaynakların paylaşımıyla ilgili çatışmaları söz konusuysa ortaya çıkmaktadır (Branscombe ve ark., 1999, s.35; de Hoog, 2012; Stephan & Mealy, 2011). Sembolik tehdidin en yaygın türü sosyal kimliğe yönelik tehditlerdir (Branscombe ve ark., 1999, s.36; de Hoog, 2012). Sosyal kimliğe yönelik tehditler kişilerin grup üyeliklerinden dolayı kendi değerlerinin düşürüldüğüne, aşağılandıklarına inandıkları durumların bütünü olarak tanımlanabilir (Belmi, Barragan, Neale, & Cohen, 2015).

Branscombe ve arkadaşları (1999, s.36) sosyal kimliğe yönelik tehditleri dört ana başlık altında toplamışlardır; *kategorizasyon tehditleri* (categorization threat), *ayırdeçicilik tehdidi* (distinctiveness threat), *sosyal kimliğin değerlerine yönelik tehditler*, *benimseme tehdidi* (acceptance threat). *Kategorizasyon tehditleri* (categorization threat), *ayırdeçicilik tehdidi* (distinctiveness threat) ve *sosyal kimliğin değerlerine yönelik tehditler* gruplar arası doğaları gereği sosyal değişimle ilişkilendirilebilir görünmektedir. Kategorizasyon tehditleri kişilerin iradeleri ya da istekleri dışında kategorize edilmelerini ifade etmektedir. Ayırdeçicilik tehdidi de sosyal kimliğin belirginliğinin azalmasından ya da olan sosyal kimliğin karşılaştırma gruplarından yetersiz bir şekilde ayrışmasından veya tam olarak ayrışamamasından kaynaklanır. Sosyal kimliğin değerlerine yönelik tehditler ise grubun değerinin düşürüldüğü durumları işaret eder. Bu tehditler bir sosyal değişim sonucu grup üyeleri tarafından deneyimlenebilir.

Değişimin kendisi bir tehdit olarak görüldüğünde değişime karşı direncin ve statükoyu koruma isteğinin arttığı (de la Sablonnière, 2017; van der Toorn ve Jost, 2014) görülmektedir. Bireylerin, aidiyet gruplarının değişim öncesinde sahip olduklarından, sosyal değişim gerçekleşikten sonra yoksun kalması nedeniyle kimliklerine yönelik tehdit algıladıkları belirtilmektedir (de la Sablonnière, Tougas & Lortie-Loussier, 2009). Buna ek olarak sosyal değişimin gerçekleşmesi durumunda getireceği belirsizlikler yeni kimlik tehditlerine kapıyı açabilir. Bu da değişimle gelen belirsizliklerin tehdit olarak algılanmasına sebep olabilir (Jost, 2015; de la Sablonnière, 2017).

Bunun yanında mevcut durumda avantajlı konumda bulunan gruplar için tehdit olarak algılanabilecek bir değişim, mevcut durumda dezavantajlı konumda olan gruplar için, dezavantajlı konumdan kurtulabilmeleri için bir fırsat olarak da görülebilir. Örneğin de la Sablonnière (2017) doğum kontrol ilaçlarının yaygınlaşmasıyla beraber kadınların kendi cinselliklerinin kontrolünü ele almış olmaları, yükseköğrenime devam etme oranlarının yükselmesi ve kariyerlerinin ilerlemesi, daha önceki durumda dezavantajlı konumdaki kadınların sosyal değişimle gelen yenilikleri kendileri için avantaja ve fırsata dönüştürmesine bir örnek olarak göstermektedir.

2. ÇALIŞMAYA GENEL BİR BAKIŞ

Yukarıda özetlenen çalışmalar, sosyal değişime yönelik desteğin ; değişimin hızıyla, bireylerin ait oldukları grupları toplumsal sistem içerisinde avantajlı/dezavantajlı konumda algılamasıyla ilişkili olduğuna ve bu faktörlerin değişim sonucunda algılanan belirsizlik, değişimin meşruluğu ve duygusal çıktılarını yordadığına işaret etmektedir (Kim & Ng, 2008; de la Sablonnière, 2017; de la Sablonnière ve Tougas, 2008; Tajfel, 1975; Wright, 2001, s.422).

Bu çalışmanın en genel amacı sosyal değişime verilen destekte rol oynayan sosyal psikolojik faktörleri saptamaktır. Bu amaç doğrultusunda, sosyal değişimin bireylerin özdeşim grupları için sağlayacağı avantajın (avantajlı X dezavantajlı) ve hızının (hızlı X yavaş) manipüle edildiği senaryolar sunulmuş ve algılanan tehdit, algılanan belirsizlik, algılanan adillik/meşruluk ile değişimle ilgili olumlu ve olumsuz duygular bağımlı değişken (değişime verilen desteğin göstergeleri) olarak ölçülmüştür. Çalışmamız 2 X 2 denekler arası desene sahiptir. Çalışmada Sosyal Kimlik Kuramı'yla uyumlu olarak grup özdeşiminin bireylerin değişimin getirdiği belirsizlikler, değişimin meşruluğu, değişimle ilgili duygular ve değişimi tehdit olarak algılamalarında etkili olacağı ön görülmüş ve grup özdeşimi kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır.

Çalışmada kullanılan dört senaryoda sosyal değişime konu olarak henüz gerçekleşmemiş ancak sıklıkla gündeme gelen *psikoloji meslek yasası* ele alınmıştır, Katılımcılar *psikoloji meslek yasasının* konu edildiği dört farklı senaryodan birini okuduktan sonra bağımlı ölçümleri içeren bir anket formu doldurmuşlardır.

Çalışmada değişimin özdeşim kurdukları grupları için dezavantajlı olduğu koşulda, avantajlı olduğu koşula kıyasla bireylerin daha yüksek düzeyde belirsizlik hissetmesi, değişimin adil olmadığını düşünmesi, değişimle ilgili daha olumsuz duygular hissetmesi ve değişimi tehdit olarak algılaması beklenmektedir. Yine, değişim hızlı gerçekleştiği koşulda yavaş gerçekleştiği koşula kıyasla bireylerin daha yüksek düzeyde belirsizlik hissetmesi, değişimin adil olmadığını düşünmesi, değişimle ilgili daha olumsuz

duygular hissetmesi ve değişimi tehdit olarak algılaması beklenmektedir. Değişimin grupları için hem dezavantajlı olduğu hem de hızlı geręekleştiięi koşulda ise, diğer üç koşula kıyasla, bireylerin en yüksek düzeyde belirsizlik, olumsuz duygu ve tehdit hissedeeği ve değişimi meşru görmeyeceği beklenmektedir.

Bu çalışmanın etik onayı Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Etik Kurulu tarafından verilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Örneklem

Örneklem Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünün 1., 2., 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören 295 öğrenciden oluşmaktadır. Ancak katılımcılardan 16'sının senaryolara ait 2 manipülasyon kontrol sorusunu uygun şekilde yanıtlamadığı görülmüş ve bu 16 kişiden toplanan veriler analizlere dahil edilmemiştir. Böylelikle örneklem grubu 279 psikoloji öğrencisinden oluşmuştur. Örneklem sosyo-demografik özellikleri, ileride hangi alanda çalışmak istedikleri ve hangi senaryo koşuluna atandıklarına ilişkin bilgi Tablo 1'de sunulmuştur.

3.2. Deneysel Prosedür ve İşlem

Anket formları, ilgili öğretim üyelerinin izni alınarak derslerin son ya da ilk 15 dakikasında uygulanmıştır. Öğretim üyeleri çalışmaya katılan öğrencilere ekstra puan vererek çalışmaya katılımı desteklemişlerdir. Örneklem dâhil olan öğrenciler anket formunu, kâğıt-kalem yöntemiyle doldurmuştur. Katılımcılar çalışmaya katılımın gönüllük esasına dayandığı, anketin amacı, süresi ve verdikleri cevapların gizliliği konusunda bilgilendirilmiş ve katılımcılardan Bilgilendirilmiş Onam Formu alınmıştır.

Katılımcılar, bağımlı ölçümlerin yer aldığı anketi yanıtlamadan önce psikologlar için meslek yasasıyla ilgili hazırlanan ve *psikoloji alanında faaliyet gösteren meslek örgütlerinin ortak basın açıklaması* olduğu söylenen senaryolardan birini okumuştur. Anket formlarının doldurulmasını takiben katılımcılara, senaryolardan önce sunulan yönergenin ve senaryoların geręek olmadığı, çalışma için özel olarak tasarlandığı bilgisi verilmiştir. Çalışmanın amacı ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

Katılımcılar, değişimin hızlı veya yavaş geręekleşmesi ve değişimin sonuçlarının psikologlar için avantajlı ya da dezavantajlı olmasının senaryolarla manipüle edildiği dört farklı koşula seçkisiz olarak atanmıştır. Katılımcıların okuduğu yönerge ve dört farklı senaryo şu şekildedir:

Yönerge:

“Aşağıda psikoloji alanında faaliyet gösteren meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan ve bölümümüze gönderilen 05.09.2018 tarihli basın açıklaması sunulmuştur. Bölümümüze gönderilen bu açıklamayla ilgili psikoloji öğrencilerinin de fikri alınmak istenmiştir. Konuyla ilgili fikirlerinizi açık bir şekilde iletmeniz mesleğimizin gelecekteki durumu için önemlidir”.

Senaryolar

Değişimin ‘Psikologlar için Avantajlı ve Yavaş’ olduğu senaryo:

“Türkiye’de psikologların istediği meslek yasası tasarısı meclisin gündemine girdi. Meclisin ilgili komisyonu meslek yasasıyla ilgili olarak meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarından, üniversitelerdeki psikoloji bölümlerinde görev yapan akademisyenlerden ve paydaşlardan fikir alınacağını duyurdu. Yasanın sadece psikologlarla ilgili olacağı belirtilmektedir. Yasada yer alan maddeler hem psikologların muayenehane açmak, mesleki unvan haklarının korunması, devlet kadrolarındaki sayılarının artması gibi haklarını koruyacak hem de psikologluk mesleğinin sahadaki uygulamasına ilişkin kuralları düzenleyecektir. Meslek yasası ile ilgili bu çalışmaların belli bir zaman alacağı düşünülmektedir. Meslek yasasının bu haliyle geçmesi durumunda psikologluk mesleğinin yürütülmesi ve psikologların hakları ile ilgili önemli kazanımlar elde edilmiş olacaktır. Meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları olarak bu yasanın psikologlar için olumlu ama yavaş değişimler getireceğini düşünüyoruz”.

Tablo 1: Örneklemin sosyo-demografik özellikleri ve atandıkları senaryo koşulu

Senaryo koşulu	n	%
Değişimin sonucu avantajlı-değişim yavaş	70	25.1
Değişimin sonucu dezavantajlı-değişim yavaş	76	27.2
Değişimin sonucu avantajlı-değişim hızlı	63	22.6
Değişimin sonucu dezavantajlı-değişim hızlı	70	25.1
Katılımcının cinsiyeti	n	%
Kadın	194	69.5
Erkek	85	30.5
Katılımcının devam ettiği sınıf düzeyi	n	%
1. Sınıf	85	30.5
2. Sınıf	80	28.7
3. Sınıf	64	22.9
4. Sınıf	50	17.9
Katılımcıların yaşamlarının büyük bölümünün geçtiği yer	n	%
Metropol (İstanbul, Ankara, İzmir)	88	31.5
Büyükşehir (Bursa, Adana, Mersin, Gaziantep, Şanlıurfa, Konya,vb.)	87	31.2
Şehir	91	32.6
Kasaba	9	3.2
Köy	4	1.4
Katılımcıların ailelerinin ortalama aylık geliri	n	%
1600-2000 TL	49	17.6
2001-3000 TL	57	20.4
3001-4000 TL	59	21.1
4001-5000 TL	43	15.4
5001-6000 TL	36	12.9
6000 TL üstü	35	12.5
Katılımcıların mezun olduklarında çalışmak istedikleri alan	n	%
Akademik alanda çalışmak	78	28
Devlet dairelerinde çalışmak	62	22.2
Özel bir büro açmak	55	19.7
Bir danışmanlık merkezinde psikolog olarak çalışmak	48	17.2
Sivil toplum kuruluşlarında çalışmak	20	7.2
Diğer	16	5.7

Değişimin 'Psikologlar için Avantajlı ve Hızlı' olduğu senaryo:

"Türkiye'de psikologluk mesleğini düzenleyen meslek yasasının önümüzdeki günlerde cumhurbaşkanı tarafından onaylanması gündemdedir. Yasa sadece psikologları kapsamaktadır. Meslek yasası hem psikologların muayenehane açması, mesleki unvan haklarının korunması, devlet kadrolarındaki sayılarının artması gibi haklarını koruyacak hem de psikologluk mesleğinin sahadaki uygulamasına ilişkin kuralları düzenleyecektir. Yasanın Resmi Gazete'de yayımlanmasının hemen akabinde yürürlüğe gireceği belirtilmektedir. Meslek yasası bu haliyle geçerse psikologluk mesleğinin yürütülmesi ve psikologların hakları ile ilgili çok önemli kazanımlar elde edilmiş olacaktır. Meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları olarak bu yasanın psikologlar için hızlı ve olumlu değişimler getireceğini düşünüyoruz".

Değişimin 'Psikologlar için Dezavantajlı ve Yavaş' olduğu senaryo:

"Türkiye'de psikologları da kapsayan sağlık çalışanları meslek yasası tasarısı meclisin gündemine girdi. Meclisin ilgili komisyonu meslek yasasıyla ilgili olarak psikoloji, sosyal hizmet uzmanlığı ve rehberlik ve psikolojik danışma alanlarında çalışmalar yürüten meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarından, üniversitelerin ilgili bölümlerinde görev yapan akademisyenlerden ve paydaşlardan fikir alınacağını duyurdu. Psikologlar sadece psikologluk tanımı ve uygulamasının korunduğu bir yasa beklerken oluşturulacak olan bu yasanın sosyal çalışmacı, psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere de muayenehane açma, klinik, gelişim, sosyal psikolog gibi mesleki unvanları yüksek lisans yaparak elde etme, devlet kadrolarındaki sayılarının artması gibi haklar tanınması planlanmaktadır. Meslek yasası ile ilgili bu çalışmaların sürece yayılması beklenmektedir. Meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları olarak bu yasanın psikologlar için olumsuz ama yavaş değişimler getireceğini düşünüyoruz".

Değişimin 'Psikologlar için Dezavantajlı ve Hızlı' olduğu senaryo:

“Türkiye’de psikologları da kapsayan sağlık çalışanları meslek yasası önümüzdeki hafta cumhurbaşkanı tarafından onaylanacaktır. Psikologlar sadece psikologluk tanımı ve uygulamasının korunduğu bir yasa beklerken bu yasa sosyal hizmet uzmanları, psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere de muayenehane açma hakkı, klinik, gelişim, sosyal psikolog gibi mesleki unvanları yüksek lisans yaparak elde etme, devlet kadrolarındaki sayılarının artması gibi haklar tanımaktadır. Yasanın Resmi Gazete’de yayımlanmasının hemen akabinde yürürlüğe gireceği belirtilmektedir. Meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları olarak bu yasanın psikologlar için hızlı ve olumsuz değişimler getireceğini düşünüyoruz.

3.3. Veri Toplama Araçları

Katılımcılar, okudukları senaryoya ilişkin iki adet manipülasyon kontrol sorusunun yanı sıra, demografik bilgilerine, psikologluk kimliğiyle özdeşim (grup özdeşimi) düzeylerine, değişimle ilgili duygularına, belirsizlik, meşruluk ve tehdit algılarına ve siyasi yönelimlerine ilişkin çeşitli soruların yer aldığı bir anket formu doldurmuşlardır.

3.3.1. Manipülasyon Kontrol Soruları

Avantajlılık/Dezavantajlılık manipülasyonunun işleyip işlemediğini tespit etmek amacıyla tek bir soru yönlendirilmiştir. Soru psikologlar için düzenlenen meslek yasasının senaryoda belirtilen şekilde onaylanmasının psikologlar için olumlu olup olmayacağını sormaktadır. Katılımcılar bu soruyu 5’li Likert Tipi ölçek üstünde (1= Hiç olumlu değil, 5= Tamamen olumlu) cevaplamışlardır.

Değişimin hızına yönelik manipülasyonun işleyip işlemediğini tespit etmek amacıyla tek bir soru yöneltilmiştir. Katılımcılar ‘*Meslek yasasının bu şekilde yürürlüğe girmesi ani bir şekilde gerçekleşti.*’ şeklindeki maddeyi 5’li Likert Tipi ölçek üstünde (1= Çok yavaş, 5= Çok hızlı) cevaplamışlardır. Değişimin hızıyla ilgili bu soru de la Sablonniere, Tougas ve Lortie-Lussier (2009)’in Moğolistan’daki sosyal değişimi inceledikleri çalışmalarında katılımcılara yönelttikleri değişimin hızına dair sorudan uyarlanmıştır.

3.3.2. Psikologlukla Özdeşleşme Ölçeği

Psikologlukla Özdeşleşme soruları Cameron’ın (2004) Three Dimensional Strength of Group Identification Scale’inde yer alan sorulardan, Sani ve arkadaşlarının (2014) Group Identification Scale’indeki sorulardan ve Doosje, Branscombe, Spears ve Manstead’in (1998) kolektif suçluluk üstüne olan çalışmalarında kullandıkları grup özdeşimi sorularından uyarlanmıştır. Soru formunda psikologlukla özdeşleşme düzeylerini ölçmek üzere toplam 6 madde yer almaktadır (Örn. “*Psikolog olduğumda psikolog kimliğim benim için ön planda olacaktır*”). Katılımcılar ölçekte yer alan 6 soruyu 5’li Likert Tipi ölçek üstünde (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Tamamen katılıyorum) cevaplamışlardır.

Sorular, katılımcıların henüz psikoloji öğrencisi olması ve değişim konusunun psikologlar için çıkması beklenen meslek yasası olması sebebiyle ifadeler geleceğe yönelik olarak oluşturulmuştur. Ölçeğin yapısal geçerliğini test etmek amacıyla Direct Oblimin rotasyonu kullanılarak temel eksen faktörü (principal axis factoring) analizi yürütülmüş ve 6 ölçek maddesinin beklentiye uygun olarak tek faktör altında toplandığı; bu faktörün varyansın %58,59’unu açıkladığı görülmüştür. Grup özdeşimi ölçeği için yürütülen güvenilirlik analizi ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermiştir, $\alpha=.85$.

3.3.3. Meşruluk Ölçeği

Katılımcıların değişimin adil/meşru olup olmadığına ilişkin algılarını ölçmek amacıyla kullanılan maddeler, Maseko (2015) Güney Afrika’daki sosyal değişimi ele aldığı çalışmasında kullandığı meşruluk algısı sorularından yola çıkarak türetilmiştir. Soru formunda değişimin adilliğiyle ilgili toplam 5 madde yer almaktadır (Örn. “*Bu meslek yasasıyla beraber psikologlar için çalışma yaşamı daha adil bir hale gelecektir*”). Katılımcılar ölçekte yer alan 5 soruyu 5’li Likert Tipi ölçek üstünde (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Tamamen katılıyorum) cevaplamışlardır.

Ölçeğin yapısal geçerliğini test etmek amacıyla Direct Oblimin rotasyonu kullanılarak temel eksen faktörü (principal axis factoring) analizi yürütülmüş, ve 5 ölçek maddesinin beklentiye uygun olarak tek faktör altında toplandığı; bu faktörün varyansın %87.30'unu açıkladığı görülmüştür. Yürütülen güvenilirlik analizi ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermiştir, $\alpha=.96$.

3.3.4. Belirsizlik Algısı Ölçeği

Katılımcıların senaryoda bahsi geçen değişimle ilgili algıladıkları belirsizlik, Hogg'un (2000, 2007) Belirsizlik Kimlik Teorisi (Uncertainty Identity Theory) çerçevesinde yapılan yarı deneysel çalışmalarda kullanılan manipülasyon sorularından ve Kim ve Ng'nin (2008) Hong Kongluların sosyal değişim sürecinde yaşanan belirsizlikler kapsamında kimlik stratejilerini inceledikleri araştırmalarında kullandıkları değişimin belirsizliğini ele alan sorulardan uyarlanan ve 6 maddeden oluşan bir ölçekle ölçülmüştür (Örn. *"Bu meslek yasası yürürlüğe girdiğinde psikologlar için birçok şey daha belirsiz hale gelecektir"*). Katılımcılar ölçekte yer alan 6 soruyu 5'li Likert Tipi ölçek üstünde (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Tamamen katılmıyorum) cevaplamışlardır.

Ölçeğin yapısal geçerliğini test etmek amacıyla Direct Oblimin rotasyonu kullanılarak temel eksen faktörü (principal axis factoring) analizi yürütülmüş, ve 6 ölçek maddesinin beklentiye uygun olarak tek faktör altında toplandığı; bu faktörün varyansın %86.29'unu açıkladığı görülmüştür. Güvenilirlik analizi Belirsizlik Algısı ölçeğinin oldukça güvenilir olduğunu göstermiştir, $\alpha=.97$.

3.3.5. Tehdit Algısı Ölçeği

Tehdit algısını ölçmek amacıyla toplamda 10 soruluk yeni bir ölçek geliştirilmiştir. Psikoloji meslek yasasının çıkmasıyla ilgili değişimin olumsuz yönünü vurgulayan senaryoların olası sonuçlarından yola çıkarak 5 sembolik tehdit 5 gerçekçi tehdit içeren bir ölçek hazırlanmıştır (Örn. *"Bu meslek yasası psikologluk mesleğinin onurunu zedeleyecektir"*; *"Bu meslek yasası psikologlar arasında işsizliği artıracaktır"*). Katılımcılar ölçekte yer alan 10 soruyu 5'li Likert Tipi ölçek üstünde (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Tamamen katılmıyorum) cevaplamışlardır.

Ölçeğin yapısal geçerliğini test etmek amacıyla Varimax rotasyonu kullanılarak temel eksen faktörü (principal axis factoring) analizi yürütülmüş ve 10 ölçek maddesinin tek faktör altında toplandığı; bu faktörün varyansın %88,5'ini açıkladığı görülmüştür. Güvenilirlik analizi ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermiştir, $\alpha=.98$.

3.3.6. Duygular

Duyguları ölçmek amacıyla Goldenberg, Saguy ve Halperin'in (2014) çalışmasından yola çıkarak 6 madde oluşturulmuştur. 6 maddeden 3'ü olumlu (umut, heyecan, mutluluk), 3'ü olumsuz duyguları (korku, endişe, öfke) ölçmektedir. Katılımcılar ölçekte yer alan 6 soruyu 5'li Likert Tipi ölçek üstünde (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Tamamen katılmıyorum) cevaplamışlardır. Olumlu duyguyu soran 3 maddenin güvenilir olduğu, $\alpha=.95$; olumsuz duyguyu soran 3 maddenin de yine güvenilir olduğu, $\alpha=.94$, görülmüştür.

3.3.7. Demografik Sorular

Hazırlanan anket formunda değişkenleri ölçen ölçeklere ek olarak demografik özelliklere yönelik sorular sorulmuştur. Anket formunda katılımcılar; cinsiyetlerini, öğrenim gördükleri sınıf düzeyini, yaşamlarının büyük kısmını nerede geçirdiklerini, ailelerinin ortalama aylık gelirini ve geleceğe dair yönelimlerini saptamak amacıyla mezun olduktan sonra çalışmayı düşündükleri, tercih ettikleri alanı belirtmişlerdir. Gelecek yöneliminin psikologlukla özdeşim düzeyi veya psikologluk mesleğine yönelik bir tehdidi yorumlamada önemli olabileceği düşünülmüştür. Katılımcılar bu soruları kategorik ölçek üzerinde yanıtlamışlardır.

4. BULGULAR

4.1 Betimsel Analizler

Verilerin ön analizinin yürütülmesinden önce betimsel bir analizi yapılmıştır. Outlier/Aykırı değerlerin ve missing/kayıp değerlerin tespiti için frekans tabloları ve box plotlar/kutu grafikleri incelenmiştir. Veri tabanında kayıp veri olup olmadığı kontrol edilmiş ve kayıp veri olmadığı anlaşılmıştır. Kutu grafikler incelendiğinde aykırı değerler olduğu ancak bu aykırı değerlerin gerçek aykırı değer olmadığı görülmüştür.

Hazırlanan Belirsizlik Algısı ölçeğindeki 3. ve 4. maddeler ters çevrilmiştir. Böylelikle bütün belirsizlik sorularının ölçekte verilen puan arttıkça belirsizlik algısının yükseldiği yönde olması sağlanmıştır.

Belirsizlik algısı, adillik/meşruluk algısı, grup özdeşimi, tehdit algısı ölçekleri ve değişimle ilgili olumlu duygular, değişimle ilgili olumsuz duygular maddeleri için ortalama değer değişkenleri (mean variable) oluşturulmuştur. Oluşturulan ortalama değer değişkenlerinin normal dağılımları Kolmogorov Smirnov testi ile kontrol edilmiştir. Betimsel istatistiklere ve Kolmogorov Smirnov testlerine ait sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

4.2 Çalışmanın Ana Analizleri

Analiz öncesi veri tarama işlemlerinin ardından çalışmanın ana analizler için SPSS v.20’de iki yönlü çok değişkenli kovaryans analizi (MANCOVA) yürütülmüştür. Faktöriyel MANCOVA analizi, araştırmada teorik olarak önemli yer tutan grup özdeşimi kontrol değişkeni olarak (covariate) olarak atandığında kişilerin tehdit, belirsizlik, meşruluk/adillik algılarında, değişimle ilgili olumlu ve olumsuz duygularında değişimin hızı ve değişimin avantajlı ya da dezavantajlı olması koşullarının anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığının anlaşılması için yürütülmüştür.

Varyans-kovaryans homojenliği Box’s Test ile kontrol edilmiştir. Box’s Test’in istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür (Box’s $M = 154.45$; $F = 3.32$, $p = .00$) ve varyans-kovaryans homojenliği sağlanmadığı için Pillai’s Trace test değeri yorumlanmıştır.

Bulgular öngörüldüğü gibi grup özdeşimi kontrol değişkeninin (Pillai’s Trace = .18, $F = 11.61$, $p = .00$, $\eta^2 = .18$) bağımlı değişkenler üzerinde anlamlı çoklu etkisi olduğunu göstermiştir.

Tablo 2: Ortalama değer değişkenlerinin senaryo koşullarına göre betimsel istatistik sonuçları.

Senaryo Koşulu	Bağımlı Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Kolmogorov-Smirnov Testi	
						D	p
Değişim grup için avantajlı ve yavaş (n=70)	Belirsizlik Algısı	1.56	.46	.52	-.30	.12	.01
	Meşruluk Algısı	4.20	.55	.04	-1.18	.14	.002
	Olumlu Duygular	3.98	.75	-.54	.29	.11	.05
	Olumsuz Duygular	1.64	.65	1.40	2.26	.19	.00
Değişim grup için dezavantajlı ve yavaş (n=76)	Tehdit Algısı	1.60	.56	.99	.12	.19	.00
	Belirsizlik Algısı	4.12	.57	-.40	.01	.08	.2
	Meşruluk Algısı	1.53	.54	1.68	4.65	.17	.00
	Olumlu Duygular	1.69	.63	.69	.02	.18	.00
Değişim grup için avantajlı ve hızlı (n=63)	Olumsuz Duygular	4.11	.72	-1.23	3.40	.13	.002
	Tehdit Algısı	4.36	.49	-.25	-.82	.11	.02
	Belirsizlik Algısı	1.51	.42	.27	-1.26	.16	.001
	Meşruluk Algısı	4.14	.69	-.45	-.24	.13	.007
Değişim grup için dezavantajlı ve hızlı (n=70)	Olumlu Duygular	4.30	.64	-1.43	3.69	.16	.00
	Olumsuz Duygular	1.49	.48	.59	-.64	.23	.00
	Tehdit Algısı	1.51	.47	.68	-.55	.16	.00
	Belirsizlik Algısı	4.42	.69	-1.37	1.74	.2	.00
Değişim grup için dezavantajlı ve hızlı (n=70)	Meşruluk Algısı	1.25	.40	2.07	5.07	.31	.00
	Olumlu Duygular	1.35	.52	1.30	.66	.35	.00
	Olumsuz Duygular	4.5	.62	-1.60	2.92	.23	.00
	Tehdit Algısı	4.62	.48	-1.44	1.99	.21	.00

4.2.1 Değişimin Sonuçlarının Avantajlı veya Dezavantajlı Olması Koşullarına Göre Bağımlı Değişkenlerin Farklılaşması

Analizler değişimin grup için avantajlı ya da dezavantajlı sonuçları olması koşullarının, grup özdeşiminin etkisi kontrol edildikten sonra, bağımlı değişken ölçümlerinde anlamlı şekilde fark yarattığını göstermiştir (Pillai’s Trace = .92, $F = 608.08$, $p = .00$, $\eta^2 = .92$). Değişimin avantajlılık durumu, bağımlı değişkenlerin tümünde istatistiksel olarak anlamlı fark yaratmıştır.

Değişimin kendi grupları için avantajlı sonuçlar doğurduğu senaryo koşulundaki katılımcılar ($X_{ort} = 1.54$, $SE = 0.5$), değişimin kendi grupları için dezavantajlı sonuçlar doğurduğu senaryo koşulundaki katılımcılara ($X_{ort} = 4.27$, $SE = 0.5$) kıyasla anlamlı şekilde daha az belirsizlik algılamışlardır. Değişimin grupları için avantajlı sonuçlar doğurduğu senaryo koşulundaki katılımcılar ($X_{ort} = 4.16$, $SE = 0.5$), değişimin grupları

için dezavantajlı sonuçlar doğurduğu senaryo koşulundaki katılımcılara ($X_{ort} = 1.4$, $SE = 0.5$) kıyasla değişimi anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde meşru olarak algılamışlardır. Değişimin grupları için avantajlı sonuçlar doğurduğu senaryo koşulundaki katılımcılar ($X_{ort} = 4.13$, $SE = 0.5$), değişimin grupları için dezavantajlı sonuçlar doğurduğu senaryo koşulundaki katılımcılara ($X_{ort} = 1.5$, $SE = 0.5$) kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde değişimle ilgili olumlu duygu hissetmişlerdir. Değişimin grupları için avantajlı sonuçlar doğurduğu senaryo koşulundaki katılımcılar ($X_{ort} = 1.56$, $SE = 0.5$), değişimin grupları için dezavantajlı sonuçlar doğurduğu senaryo koşulundaki katılımcılara ($X_{ort} = 4.31$, $SE = 0.5$) kıyasla anlamlı şekilde değişimle ilgili daha az olumsuz duygu hissetmişlerdir. Son olarak değişimin grupları için avantajlı sonuçlar doğurduğu senaryo koşulundaki katılımcılar ($X_{ort} = 1.56$, $SE = 0.4$), değişimin grupları için dezavantajlı sonuçlar doğurduğu senaryo koşulundaki katılımcılara ($X_{ort} = 4.49$, $SE = 0.4$) kıyasla anlamlı şekilde değişimi daha düşük düzeyde tehdit olarak algılamışlardır.

Değişimin sonuçlarının bağımlı değişkenler üzerindeki tekil (ana) etkisine dair analiz sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir.

4.2.2 Değişimin Hızlı veya Yavaş/Kademeli Gerçekleşmesi Koşullarına Göre Bağımlı Değişkenlerin Farklılaşması

Analizler değişimin hızlı veya yavaş/kademeli şekilde gerçekleşmesi koşullarının, grup özdeşiminin etkisi kontrol edildikten sonra, bağımlı değişken ölçümlerinde yalnızca meşruluk algısı bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark yarattığını göstermiştir (Pillai's Trace = .04, $F = 2.29$, $p = .046$, $\eta^2 = .04$). Değişimin yavaş/kademeli şekilde gerçekleştiği senaryo koşulundaki katılımcılar ($X_{ort} = 2.86$, $SE = 0.5$), değişimin hızlı şekilde gerçekleştiği senaryo koşulundaki katılımcılara ($X_{ort} = 2.7$, $SE = 0.5$) kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde değişimin meşru/adil olduğunu algılamışlardır.

Değişimin hızının bağımlı değişkenler üzerindeki tekil etkisine dair analiz sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir.

4.2.3 Değişimin Sonuçları Koşullarının ve Değişimin Hızı Koşullarının Etkileşimlerine Göre Bağımlı Değişkenlerin Farklılaşması

Analizler değişimin sonuçları ve değişimin hızı koşullarının etkileşimlerinin grup özdeşiminin etkisi kontrol edildikten sonra, tehdit, belirsizlik, meşruluk/adillik, olumlu ve olumsuz duyguların ölçümlerinde anlamlı şekilde fark yarattığını göstermiştir; (Pillai's Trace = .09, $F = 5.36$, $p = .00$, $\eta^2 = .09$). Çalışma yarı deneysel olmasına rağmen analizlerde deneysel çalışmalar için önerilen Tukey ya da varyans homojenliği aramayan Games Howell (Field, 2013) gibi takip testleri kullanılmamıştır. Bunun sebebi çalışmadaki bağımsız değişkenlerin iki koşullu olması ve önerilen takip testlerinin en az üç karşılaştırma koşulu gerektirmesidir. Hem bu sebepler hem de Tip I hatayı kontrol etmesi sebebiyle (Field, 2013) bağımlı değişkenlerin hangi senaryo koşulları arasında farklılaştığını tespit etmek amacıyla Bonferroni post-hoc testi yürütülmüştür. Sonuçlar, değişimin sonuçları ve değişimin hızı etkileşiminin, adillik/meşruluk algısı bağımlı değişkeni dışında tüm bağımlı değişkenlerde anlamlı şekilde fark yarattığını göstermiştir.

Katılımcıların belirsizlik algıları okudukları sosyal değişim senaryolarına göre anlamlı olarak farklılık göstermiştir. Değişimin kendi grupları için dezavantajlı sonuçlar doğurduğu ve hızlı şekilde gerçekleştiği senaryo koşulundaki katılımcılar ($X_{ort} = 4.42$, $SE = 0.7$), diğer senaryo koşullarına atanan katılımcılara kıyasla belirsizliği daha yüksek düzeyde hissetmiştir. Değişimin kendi grupları için avantajlı sonuçlar doğurduğu ve hızlı şekilde gerçekleştiği senaryo koşulundaki katılımcılar ($X_{ort} = 4.29$, $SE = 0.8$), diğer senaryo koşullarına atanan katılımcılara kıyasla değişimle ilgili olumlu duyguları daha yüksek düzeyde hissetmiştir. Değişimin kendi grupları için dezavantajlı sonuçlar doğurduğu ve hızlı şekilde gerçekleştiği senaryoyu okuyan katılımcılar ($X_{ort} = 4.52$, $SE = 0.8$), diğer senaryo koşullarına atanan katılımcılara kıyasla değişimle ilgili olumsuz duyguyu daha yüksek düzeyde hissetmiştir. Son olarak değişimin kendi grupları için dezavantajlı sonuçlar doğurduğu ve hızlı şekilde gerçekleştiği senaryoyu okuyan katılımcılar ($X_{ort} = 4.62$, $SE = 0.6$), diğer senaryo koşullarına atanan katılımcılara kıyasla daha yüksek düzeyde tehdit hissetmiştir.

Bütün bağımlı değişkenlerin değişimin sonuçları ve değişim hızının etkileşimine göre ortalama ve standart hata değerleri Tablo 4'te gösterilmiştir. Bağımsız değişkenlerin tek ve birbirleriyle etkileşimlerinin etkilerine ait tüm sonuçlar da Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 3: Bağımlı değişkenlerin değişimin sonuçları ve değişim hızının tekil etkilerine göre ortalama, standart hata ve *F* değerleri.

	Değişimin Sonuçları Avantajlı (n=133)			Değişimin Sonuçları Dezavantajlı (n=146)		
	<i>M</i>	<i>SH</i>	<i>F</i>	<i>M</i>	<i>SH</i>	
Belirsizlik Algısı	1.54	.05	1716.69**	4.27	.05	
Meşruluk Algısı	4.16	.05	1792.45**	1.40	.05	
Olumlu Duygular	4.13	.05	1244.79**	1.53	.05	
Olumsuz Duygular	1.56	.05	1361.49**	4.31	.05	
Tehdit Algısı	1.56	.04	2365.77**	4.49	.04	
	Değişim Hızlı (n=133)			Değişim Yavaş/Kademeli (n=146)		
	<i>M</i>	<i>SH</i>	<i>F</i>	<i>M</i>	<i>SH</i>	
Belirsizlik Algısı	2.97	.05	3.48	2.84	.05	
Meşruluk Algısı	2.70	.05	5.70*	2.86	.05	
Olumlu Duygular	2.84	.05	0.2	2.83	.05	
Olumsuz Duygular	3.00	.05	3.04	2.87	.05	
Tehdit Algısı	3.07	.04	1.99	2.98	.04	

p*<.05, *p*=.00**Tablo 4:** Bağımlı değişkenlerin değişimin sonuçları ve değişim hızının etkileşimine göre ortalama, standart hata ve *F* değerleri.

	Değişimin Sonuçları Avantajlı				Değişimin Sonuçları Dezavantajlı				
	Değişim Hızlı (n=70)		Değişim Yavaş (n=76)		Değişim Hızlı (n=63)		Değişim Yavaş (n=70)		
	<i>M</i>	<i>SH</i>	<i>M</i>	<i>SH</i>	<i>M</i>	<i>SH</i>	<i>M</i>	<i>SH</i>	
Belirsizlik Algısı	1.51	.07	1.57	.07	6.98*	4.42	.07	4.12	.06
Meşruluk Algısı	4.13	.07	4.19	.07	1.99	1.27	.07	1.52	.06
Olumlu Duygular	4.29	.08	3.97	.07	16.89**	1.39	.07	1.68	.07
Olumsuz Duygular	1.48	.08	1.64	.07	15.65**	4.52	.08	4.10	.07
Tehdit Algısı	1.51	.06	1.60	.06	8.42**	4.62	.06	4.36	.06

p*<.05, *p*=.00**Tablo 5:** Değişimin Sonuçları ve Değişimin Hızı Değişkenlerinin Bağımlı Değişkenler üzerindeki Ana ve Etkileşim Etkileri için İki Yönlü Çok Değişkenli Kovaryans Analizi (MANCOVA) Sonuçları.

Bağımlı Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	<i>df</i>	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Belirsizlik Algısı	Değişimin Sonuçları	515.43	1	515.43	1714.55	.00	.86
	Değişimin Hızı	.99	1	.99	3.29	.07	.01
	Değişimin Sonuçları*Değişimin Hızı	2.07	1	2.07	6.87	.01	.02
	Hata	82.07	274	.301			
	Toplam	3055.97	279				
Meşruluk Algısı	Değişimin Sonuçları	527.89	1	527.89	1784.75	.00	.87
	Değişimin Hızı	1.63	1	1.63	5.52	.02	.02
	Değişimin Sonuçları*Değişimin Hızı	.58	1	.58	1.94	.17	.01
	Hata	80.75	274	.30			
	Toplam	2681.4	279				
Olumlu Duygular	Değişimin Sonuçları	465.99	1	465.99	1237.47	.00	.82
	Değişimin Hızı	.01	1	.01	.03	.87	.00
	Değişimin Sonuçları*Değişimin Hızı	6.32	1	6.32	16.77	.00	.06
	Hata	102.80	274	.38			
	Toplam	2732.78	279				
Olumsuz Duygular	Değişimin Sonuçları	524.33	1	524.33	1361.49	.00	.83
	Değişimin Hızı	1.17	1	1.17	3.04	.08	.01
	Değişimin Sonuçları*Değişimin Hızı	6.03	1	6.03	15.65	.00	.05
	Hata	105.52	274	.39			
	Toplam	3140.56	279				
Tehdit Algısı	Değişimin Sonuçları	595.42	1	595.42	2365.77	.00	.90
	Değişimin Hızı	.50	1	.50	1.99	.16	.01
	Değişimin Sonuçları*Değişimin Hızı	2.12	1	2.12	8.42	.00	.03
	Hata	68.96	274	.25			
	Toplam	3332.15	279				

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı bireylerin özdeşim kurdukları gruplarını ilgilendiren bir değişimde değişimle ilgili olan sosyal psikolojik olgulara ait algılarını ölçmektir. Çalışmada erişim kolaylığı sebebiyle psikoloji öğrencileri seçilmiş ve bu sosyal gruba uygun, sosyal kimliklerini belirgin hale getiren senaryolar oluşturulmuştur.

Yapılan çalışmada katılımcılara gerçekte olmayan ancak gerçekleşmesi olası ve zaman zaman gündeme getirilen sosyal bir değişimle, psikologlar meslek yasasıyla ilgili sorular yöneltilmiştir. Çalışmada değişimin (meslek yasasının yürürlüğe girmesi) hızlı ya da yavaş/kademeli gerçekleştiği, değişimin bireylerin özdeşim gruplarının (psikologların) yararına ya da zararına sonuçlarının (meslek yasasının psikologlara avantaj veya dezavantaj getirmesi) sonuçlandığı dört farklı senaryo sunulmuştur. Sunulan senaryolarla birlikte katılımcıların değişimle birlikte ne kadar belirsizlik hissettiği, değişimi ne düzeyde meşru algıladıkları, değişimle ilgili hissettikleri duygular ve değişimi bir tehdit olarak algılayıp algılamadıklarına dair kontrollü ölçümler alınmıştır.

Çalışma, değişimin ait oldukları grup için doğuracağı sonuçların, kişilerin özdeşim düzeyleri kontrol edildiğinde dahi tekil olarak bütün bağımlı değişken ölçümlerinde anlamlı fark yarattığını göstermiştir. Katılımcılar, genel olarak değişimin sonuçları grup için dezavantajlı olduğunda, yani meslek yasası psikologların aleyhinde olduğunda, değişimin sonuçları grup için avantajlı olduğu koşula kıyasla daha fazla belirsizlik, olumsuz duygu ve tehdit; değişimle ilgili daha az olumlu duygu hissetmiş ve daha düşük düzeyde değişimin meşru olduğunu düşünmüşlerdir.

Değişim hızının ise tekil olarak yalnızca bireylerin değişimin meşruluğuna ilişkin algılarında fark yarattığını göstermiştir. Katılımcılar, değişim yavaş/kademeli olduğu koşulda, yani meslek yasasının yavaş yavaş gerçekleşeceği koşulda, hızlı olduğu koşula kıyasla değişimin daha meşru olduğunu hissetmişlerdir.

Çalışma, değişimin hızının ve değişimin sonuçlarının etkileşiminin (ortak etkisinin) katılımcıların değişimin meşruluğuna ilişkin algıları dışında tüm bağımlı değişkenlerde anlamlı farklılık yarattığını göstermiştir. Katılımcılar en yüksek düzeyde belirsizliği, olumsuz duyguyu, tehdidi ve en düşük düzeyde olumlu duyguyu, değişim kendi grupları için dezavantajlı sonuçlar doğurup hızlı şekilde gerçekleştiği koşulda, yani meslek yasasının psikologlar için avantaj sağladığı ve hızlıca gerçekleştiği koşulda hissetmişlerdir.

Genel olarak baktığımızda, bu çalışma değişim hızı ve değişimin kişilerin özdeşim grupları için avantajlı ya da dezavantajlı sonuçlar doğurmasını bir arada alarak, değişim hızının ve değişimin olası sonuçlarının etkileşimlerinin sosyal değişimi değerlendirmelerinde anlamlı bir farklılık yarattığını göstermiştir.

Bir kimliğin belirgin olması işler durumda ve psikolojik olarak anlamlı olduğu anlamına gelmektedir (Oakes, 1987). Belirgin bir kimlik de bireylerin algılarını, davranışlarını etkileyebilmektedir (Hogg, Terry & White, 1995; McLeish&Oxoby, 2011). Bu sebeple grup özdeşimi değişkeninin katılımcıların belirsizlik, meşruluk tehdit algılarını ve değişimle ilgili duygularını etkileyeceği öngörülmüştür. Nitekim çalışmanın sonuçları bu öngörüye doğrulamıştır.

İşlerlik ve psikolojik anlamlılığa ek olarak sosyal kimlikler, *tehdit altında hissedildiği* ya da *tehditle yüzleştiği* durumlarda da belirgin hale gelmektedir (Roccas & Brewer, 2002). Çalışmada, katılımcılara sunulan meslek yasasının psikologlar için dezavantajlı olduğu senaryolarda psikolog kimliğine yönelik tehditlerin yer almasıyla tehdit altındaki kimliğin belirgin hale gelmesi paralellik göstermiştir. Çalışmada katılımcıların hem psikolog kimlikleri ön planda tutularak hem de bazı senaryolarda dezavantajlı durumlar yaratılmaya çalışılarak bir sosyal değişime cevap vermeleri hedeflenmiştir. Senaryolar için seçilen konu (psikologlar için meslek yasası) hem sembolik tehdide, yani sosyal kimliğe ilişkin tehditlere, hem gerçekçi tehditlere gönderme yapmaktadır. Çalışmada yer verilen dezavantajlı sonuçların yer aldığı senaryoların içeriği gereği katılımcılarda ayırdedicilik, kategorizasyon ve sosyal kimliğin değerine yönelik tehditlerin harekete geçirmesi mümkündür. Çalışmanın sonuçları da dezavantajlı senaryoların kişilerin tehdit algılarını yükselttiğini göstermektedir. Tehdit algısı değişimin hızının tekil etkisiyle anlamlı şekilde farklılaşmasa da, değişimin sonuçları ve değişimin hızının toplam etkisiyle anlamlı şekilde farklılaşmıştır. Değişim hızlı ve dezavantajlı olduğunda kişiler tehdidi en yüksek düzeyde hissetmiştir. Buna karşılık değişim avantajlı ve hızlı gerçekleştiğinde de en düşük düzeyde tehdit hissetmişlerdir. Hızlı değişim dezavantajlı senaryolarda tehdit algısını yükseltirken; yavaş değişim de avantajlı senaryolarda daha fazla tehdit hissedilmesine sebep olmuştur. Tehdit algısının dezavantajlı senaryolarda hızlı değişimde yükselmesi ve avantajlı senaryolarda

yavaş değişimde yüksek olması, çalışmanın belirsizlik algısıyla ve değişime dair hissedilen olumsuz duygularla ilgili ortaya koyduğu sonuçlarla da uyumludur. Kişiler en fazla belirsizliği ve en yüksek düzeyde olumsuz duyguyu değişim hızlı ve dezavantajlı olduğunda hissetmişlerdir. Değişim sonucu avantajlı olup değişim hızlı gerçekleştiğinde de en düşük düzeyde belirsizlik ve olumsuz duygu hissetmişlerdir. Bu sonuçlarla çalışma sosyal değişimin getirdiği belirsizlik algısı, olumsuz duygular ve tehdit algısının aynı yönde bir ilişki gösterdiğini, sosyal değişimi değerlendirirken bir bütün olarak veya birbirlerini destekleyen olgular olarak ele alınabileceklerini kanıtlamaktadır.

Bunun dışında çalışma alan yazında yer alan araştırma sonuçlarından farklı ve alan yazına faydası olabilecek 2 önemli sonuç ortaya koymuştur. Birincisi, sosyal değişimin getirdiği belirsizlikler sadece değişimin hızı ile ilgili değildir. Sosyal değişimin bireylerin grupları için dezavantajlı sonuçlar getiriyor oluşu, bireylerin belirsizlik algılarında değişimin hızından daha görünür bir rol oynayabilmektedir. İkincisi, kişilerin değişimin meşruluğuna ilişkin algılarının değişimin hızıyla da ilişkili olabileceğini göstermiştir. Sosyal Kimlik Kuramı, gruplarının dezavantajlı statüsünü meşru bulmayan bireylerin sosyal değişim isteyeceğini öngörmektedir. Alan yazın genel olarak meşruluğun güç, mevcut düzen, sistem ve statü ilişkileriyle ilgisini vurgulamaktadır (örn. Jost ve ark., 2017, Spears ve ark., 2010). Bu çalışma, meşruluk algısının değişimin hızıyla da ilişkili olabileceğini göstermesi bakımından alan yazına önemli bir katkı sağlamaktadır

Çalışmada kişilerin değişime ait belirsizlik algılarının değişimin avantaj ya da dezavantaj getirmesiyle ilgili olması, alan yazında belirsizliğin başlı başına bir tehdit olarak algılandığına ilişkin yorum ve bulgularla (örn. Jost ve ark., 2007, Jost ve ark., 2003) hem uyum göstermekte hem de bu bulgulara tehdit belirsizlik ilişkisinin yönüne ilişkin yeni bir boyut kazandırmaktadır.

Alan yazındaki tehdit belirsizlik ilişkisi vurgusuna uygun olarak çalışmada sosyal değişimin getirdiği belirsizliğin istenmeyen bir olgu olacağı öngörülmüş ancak değişim hızının, özelinde değişimin hızlı gerçekleşmesinin, belirsizlik algısını yükselteceği düşünülmüştür. Ancak değişimin hızı değişkeni tek başına ele alındığında katılımcıların belirsizlik algılarında anlamlı bir fark yaratmamıştır. Belirsizlik değişimin grup için dezavantajlı olduğu senaryolarda, değişimin hızı fark etmeksizin, kişiler tarafından değişimin avantajlı olduğu senaryolara kıyasla yüksek algılanmıştır. Çalışmanın sonuçları belirsizliğin sosyal değişimin getirdiği bir tehdit olarak algılandığına ilişkin bilgiye ek olarak, sosyal değişimde tehdit algısının yükseldiği durumlarda da belirsizlik algısının yükseldiğini göstermiştir.

Alan yazında tehdit ve belirsizlik, özellikle politik görüşler kapsamında bir arada değerlendirilmektedir. Bu iki kavram tek bir çizgide değerlendirilse de iki ayrı temele dayanmaktadır. Belirsizlik daha çok değişime karşı direnç ve bilişsel çatışmadan kaçınma temeline otururken, tehdit daha çok sosyal hiyerarşideki yeri koruma ve dış grubu değersizleştirmeyle ilişkilidir (Proulx & Brandt, 2017). Sosyal değişim ve sosyal tehdit ilişkisini ve ilgili sosyal psikolojik olgulara ilişkin algıları ele alan bu çalışma da bu kavramsallaştırmaya dayanmış ve aynı zamanda bunu kanıtlamıştır. Çalışmanın sonuçları kişilerin hızı fark etmeksizin olumsuz bir *değişimden kaçındıklarını belirsizlik algılarını*, değişimin olumsuz çıktılarında biri olan grubun *hiyerarşideki yerini koruyamamasına* ilişkin fikirlerini de *tehdit algılarını* ölçerek değerlendirebileceğimize işaret etmektedir.

Katılımcıların, en yüksek düzeyde belirsizliği değişimin grupları için dezavantajlı sonuçlar doğurup hızlı bir şekilde gerçekleştiği senaryolarda hissetmeleri alan yazındaki iki bilgiyi bir araya getirmektedir. Belirsizlik algısının hızlı gerçekleşen ve dezavantaj getiren değişimde yüksek olması, hem değişim çalışmalarıyla ilgili alan yazında yer alan ve değişimin hızlı gerçekleşmesinden etkilendiği yönündeki bulgularla hem de daha önce sosyal değişim çalışmalarında birebir yer almayıp sosyal psikoloji alan yazında yer alan tehdit ve belirsizlik algısı ilişkisiyle uyum göstermektedir.

Meşruluk kavramı ise sosyal psikoloji alan yazınında genellikle Sosyal Kimlik Kuramı, Sistem, Meşrulaştırma Kuramı, Sosyal Baskınlık Kuramı, Adil Dünya İnancı ve Bilişsel Çelişki Kuramları çerçevesinde ele alınmaktadır. Yine alan yazında meşruluk kavramı hem bu kuramlar hem de kavramsal tanımlamalar çerçevesinde hiyerarşi (örn. Spears ve ark. 2010, Levin ve ark., 2002), güç (örn. Spears ve ark. 2010, Levin ve ark., 2002) eşitsizlik ve değişime direnç (örn. Jost ve ark., 2003), mevcut düzen (status quo) ve statü (örn. Drury ve Reicher, 2009; Spears ve ark. 2010) kavramları ile birlikte ele alınmaktadır. Genel olarak alan yazın, bireylerin mevcut düzeni, hiyerarşiyi, grup statülerini ve güç ilişkilerini ne kadar meşru gördüğü ve bu doğrultuda sosyal değişimi isteyip istemediklerine odaklanmaktadır. Bu çalışma ise bireylerin *bir sosyal değişimi* -belirsizlik gibi diğer sosyal psikolojik olgularla da beraber ele alarak- meşru

algılayıp algılamamalarına göre sosyal değişimi bir tehdit olarak algılayıp algılamadıklarına ilişkin bir sonuç ortaya koymaktadır. Bu sebeple daha önceki sosyal değişim çalışmalarından farklı olarak meşruluk kavramı değişimin hızı ile de birlikte ele alınmıştır.

Çalışmanın sonuçları bireylerin değişimin meşruluğunu değerlendirmelerinde değişimin hızının da tekil olarak etkili olduğunu ortaya koymuştur. Daha önce yürütülen çalışmalarda değişimin hızı ve meşruluk algısı arasında herhangi bir ilişki belirtilmemekle birlikte hızlı sosyal değişimlerin, kişilerde güvensizlik ve tehdit algısı yarattığı bilinmektedir (de la Sablonierre, 2017).

Easton (1975) bireylerin politik partileri ya da fikirleri desteklemelerinde iki ana kavramın etkili olduğunu belirtir; meşruluk ve güven. Bu iki kavram birbirlerine benzerler ve kişilerin politik tutumlarına aynı yönde hareket ederek yön verebilirler. Örneğin bir kişi ülkenin yönetiminde alınan bir kararda karar alan makamı hem güvenilir hem meşru bulabilir. Ancak yazar yine bu iki olgunun birbirlerinden zıt yönde de hareket edebileceğini ve bu zıtlık etkisinin de kişilerin politik tutumlarını yönlendirebileceğini belirtmiştir; örneğin kişiler yöneticilerin ülkeyi yönetmelerindeki becerilerine olan güvenlerini kaybetmiş ancak yönetim pozisyonunda olmalarını meşru buluyor olabilirler. Easton'ın (1975) işaret ettiği bu birliktelik çalışmamızın sonucunda ortaya çıkan meşruluk algısı ve değişimin hızı arasındaki ilişkiyi açıklamada bir adım oluşturabilir. Bireyler değişim hızlı gerçekleştiğinde, değişimle ilgili güvensizlik hissedip (bkz. de la Sablonierre, 2017) yaşadıkları bu güvensizlik sebebiyle de değişimi meşru bulmuyor olabilirler. Çalışmadan elde edilen bu sonuç hem alan yazın için yeni bir bilgi sunmakta hem de yeni sosyal değişim çalışmaları için bir araştırma konusu sunmaktadır. Gelecek çalışmalarda değişimin hızı ve değişimin meşruluğuna ilişkin algıda kişilerin güven duygularının aracılık edip etmediği araştırılarak sosyal değişim alan yazınına yeni bir katkıda bulunulabilir.

Deney koşullarına göre kişilerin belirsizlik algıları ve değişime yönelik olumsuz duyguları tehdit algılarıyla aynı yönde bir ilişki sergilerken; meşruluk algıları ve değişime yönelik olumlu duygularıysa ters yönde bir ilişki sergilemiştir. Yine gelecek çalışmalarda bu değişkenlerin değişimin tehdit olarak algılanmasında bir rol oynayıp oynamadıklarının incelenmesi, sosyal değişim ve sosyal tehdit arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran bir model oluşturulmasına yardımcı olacaktır.

Çalışmada hem katılımcılara erişimin kolaylıkla sağlanması hem de sosyal değişimin avantajları ve dezavantajlarının ve hızının kontrol edilerek bir sonuca varmak amacıyla yapay bir sosyal değişim konusu oluşturulmuştur. Seçilen sosyal değişim konusu katılımcılara kolay ulaşılabilmesi için belirli bir kitleye hitap etmiştir. Bu da daha geniş bir kitlede yankı bulan bir sosyal değişim konusuyla elde edilebilecek örneklem sayısının elde edilememesine yol açmış olabilir. Ancak çalışmanın yarı deneysel olması, yarı kontrollü bir şekilde gerçekleştirilebilmesi bakımından örneklem sayısının daha büyük ölçüde olmasındansa yeterli büyüklükte olması tercih edilmiştir.

Yukarıdaki satırlarda ifade edildiği gibi çalışma için geliştirilen senaryolar yarı deneysel bir düzenle çalışılmasını sağlamıştır. Ancak bu durum toplumsal zeminde sosyal değişim konusunun çalışılacağı pek çok güncel gelişme olmasına rağmen, çalışmanın belirli bir kitleye hitap eden ve yapay bir değişimle çalışılmasına sebep olmuştur. Bu durum da kişilerin gerçekten yaşadıkları bir sosyal değişimle yaşama ihtimallerinin olduğu bir değişime verecekleri tepkilerin farklı olabileceğini düşündürmektedir. Ancak kişilerin gerçek bir değişime verdikleri tepkiler yalnızca betimsel bir çalışmayla, çalışma kapsamında hedeflenen bağımsız değişkenler kontrol edilmeksizin saptanabilmektedir. Bu da sosyal değişim araştırmaları için kontrollü çalışma için kişilerin sosyal değişimle ilgili gerçek tepkilerini; ya da kişilerin gerçek tepkileri için yarı deneysel çalışmanın sağladığı kontrol olanaklarından vazgeçme ikilemini gündeme getirmektedir. Sosyal değişimle ilgili yapılan pek çok çalışma belki de bu sebeple toplumsal hayatta gerçekleşen değişimlere odaklanmaktadır. Yürütülen bu çalışma ise henüz gerçekleşmemiş, ancak gerçekleşmesi için çaba verilen ve uzun süredir gündemde olan bir sosyal değişim konusuyla, sosyal değişimin sosyal psikoloji alanında sadece betimsel değil, yarı deneysel bir şekilde de çalışılabilirliğini ve alan yazına hem diğer çalışmaların sonuçlarını destekleyerek hem de daha fazla bilgi sağlayarak katkıda bulunabileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Bain, P. G., Hornsey, M. J., Bongiorno, R., Kashima, Y., & Crimston, D. (2013). Collective futures: How projections about the future of society are related to actions and attitudes supporting social change. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(4), 523-539.

- Belmi, P., Barragan, R. C., Neale, M. A., & Cohen, G. L. (2015). Threats to social identity can trigger social deviance. *Personality and social psychology bulletin*, 41(4), 467-484.
- Branscombe, N., Ellemers, N., Spears, R., & Doosje, B. (1999). The context and content of social identity threat. In N. Ellemers, R. Spears, & B. Doosje (Eds.), *Social identity: Context, commitment, content* (pp. 35–58). Oxford, UK: Blackwell.
- Breakwell, G. M. (1993). Social representations and social identity. *Papers on social representations*, 2(3), 198-217.
- Breakwell, G. M. (2014). Identity Process Theory: clarifications and elaborations. In R. Jaspal & G. M. Breakwell (Eds.), *Identity Process Theory: Identity, Social Action and Social Change* (pp. 20-39). New York: Cambridge University Press.
- Cameron, J. (2004). A three factor model of social identity. *Self and Identity*.
- Conover, P. J. (1984). The influence of group identifications on political perception and evaluation. *The Journal of Politics*, 46(3), 760-785.
- Dixon, J., Durrheim, K., Stevenson, C., & Cakal, H. (2016). From Prejudice Reduction to Collective Action: Two Psychological Models of Social Change (and How to Reconcile Them). In C. Sibley & F. Barlow (Eds.), *The Cambridge Handbook of the Psychology of Prejudice* (Cambridge Handbooks in Psychology, pp. 481-499). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781316161579.021
- Doosje, B., Branscombe, N. R., Spears, R., & Manstead, A. S. (1998). Guilty by association: When one's group has a negative history. *Journal of personality and social psychology*, 75(4), 872.
- Drury, J., & Reicher, S. (2009). Collective psychological empowerment as a model of social change: Researching crowds and power. *Journal of Social Issues*, 65(4), 707-725.
- Easton, D. (1975). A Re-assessment of the Concept of Political Support. *British Journal of Political Science*, 5(04), 435.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage.
- Fiske, S. T. & Taylor, S. E. (1991). *Social Cognition*. New York: McGraw-Hill.
- Goldenberg, A., Saguy, T., & Halperin, E. (2014). How group-based emotions are shaped by collective emotions: Evidence for emotional transfer and emotional burden. *Journal of personality and social psychology*, 107(4), 581.
- He, Wuming & Jianhong, Zheng. (2013). A Social Identity Perspective on Political Affiliation: Implicit and Experimental Evidence.
- Hogg, M. A. (2000). Subjective uncertainty reduction through self-categorization: A motivational theory of social identity processes. *European review of social psychology*, 11(1), 223-255.
- Hogg, M. A. (2007). Uncertainty–identity theory. *Advances in experimental social psychology*, 39, 69-126.
- Hogg, M. A. (2014). From uncertainty to extremism: Social categorization and identity processes. *Current Directions in Psychological Science*, 23(5), 338-342.
- Hogg, M. A., Terry, D. J., & White, K. M. (1995). A tale of two theories: A critical comparison of identity theory with social identity theory. *Social psychology quarterly*, 255-269.
- de Hoog, N. (2012). Processing of social identity threats. *Social Psychology*, 1-12.
- Jaspal, R. (2014). Social psychological debates about identity. In R. Jaspal & G. M. Breakwell (Eds.), *Identity Process Theory Identity, Social Action and Social Change* (3-19). New York: Cambridge University Press.
- Jost, J. T. (2015). Resistance to change: A social psychological perspective. *Social Research: An International Quarterly*, 82(3), 607-636.
- Jost, J. T., Becker, J., Osborne, D., & Badaan, V. (2017). Missing in (collective) action: Ideology, system justification, and the motivational antecedents of two types of protest behavior. *Current Directions in Psychological Science*, 26(2), 99-108.

- Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W., & Sulloway, F. J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological bulletin*, 129(3), 339.
- Jost, J. T., Napier, J. L., Thorisdottir, H., Gosling, S. D., Palfai, T. P., & Ostafin, B. (2007). Are needs to manage uncertainty and threat associated with political conservatism or ideological extremity?. *Personality and social psychology bulletin*, 33(7), 989-1007.
- Kim, J., & Ng, S. H. (2008). Perceptions of social changes and social identity: Study focusing on Hong Kong society after reunification. *Asian Journal of Social Psychology*, 11(3), 232-240.
- Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer.
- Moghaddam, F. M. (2002). *The individual and society: A cultural integration*. New York: Worth Publishers.
- Levin, S., Federico, C. M., Sidanius, J., & Rabinowitz, J. L. (2002). Social dominance orientation and intergroup bias: The legitimation of favoritism for high-status groups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(2), 144-157.
- McLeish, K. N., & Oxoby, R. J. (2011). Social interactions and the salience of social identity. *Journal of Economic Psychology*, 32(1), 172-178.
- Maseko, S. (2015). *The impact of social change on social dominance theory and social identity theory* (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- Miller, A. H., Gurin, P., Gurin, G., & Malanchuk, O. (1981). Group consciousness and political participation. *American journal of political science*, 494-511.
- Montero, M. (2009). Methods for liberation: Critical consciousness in action. In M. Montero & C. Sonn (Eds.), *Psychology of liberation* (pp. 73–92). New York: Springer.
- Oakes, P. (1987). "The Salience of Social Categories." Pp. 117-41 in *Rediscovering the Social Group*, edited by John C. Turner. New York: Basil Blackwell.
- Paolino, P. (2004). Group Consciousness and Participation: The Indirect Link. *V Accessed*, 30.
- Pratto, F., Stewart, A. L., & Zeineddine, F. B. (2013). When inequality fails: Power, group dominance, and societal change. *Journal of Social and Political Psychology*, 1(1), 132-160.
- Proulx, T., & Brandt, M. J. (2017). Beyond threat and uncertainty: The underpinnings of conservatism. *Social Cognition*, 35(4), 313-323.
- Reicher, S. (2004). The context of social identity: Domination, resistance, and change. *Political psychology*, 25(6), 921-945.
- Roccas, S., & Brewer, M. B. (2002). Social identity complexity. *Personality and Social Psychology Review*, 6(2), 88-106.
- Rocher, G. (1992). *Introduction à la sociologie générale [Introduction to general sociology]*. Ville LaSalle: Éditions Hurtubise HMH.
- de la Sablonnière, R. (2017). Toward a Psychology of Social Change: A Typology of Social Change. *Frontiers in Psychology*, 8.
- de la Sablonnière, R., & Tougas, F. (2008). Relative Deprivation and Social Identity in Times of Dramatic Social Change: The Case of Nurses. *Journal of Applied Social Psychology*, 38(9), 2293-2314.
- de la Sablonnière, R., Tougas, F., & Lortie-Lussier, M. (2009). Dramatic social change in Russia and Mongolia connecting relative deprivation to social identity. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(3), 327-348.
- de la Sablonnière, R., Tougas, F., & Perenlei, O. (2009). Beyond social and temporal comparisons: The role of temporal inter-group comparisons in the context of dramatic social change in Mongolia. *The Journal of social psychology*, 150(1), 98-115.
- de la Sablonnière, R., Auger, E., Sadykova, N., & Taylor, D. M. (2010). When the "We" impacts how "I" feel about myself: Effect of temporal collective relative deprivation on personal well-being in the context

- of dramatic social change in Kyrgyzstan. *European Psychologist*, 15, 271–282. doi:10.1027/1016-9040/a000062
- de la Sablonnière, R., Bourgeois, L. F., & Najih, M. (2013). Dramatic social change: A social psychological perspective. *Journal of Social and Political Psychology*, 1(1), 253-272.
- Sani, F., Madhok, V., Norbury, M., Dugard, P., & Wakefield, J. R. H. (2014). Greater number of group identifications is associated with healthier behaviour: Evidence from a Scottish community sample. *British Journal of Health Psychology*, DOI: 10.1111/bjhp.12119.
- Spears, R. (2011). Group identities: The social identity perspective. In *Handbook of identity theory and research* (pp. 201-224). Springer, New York, NY.
- Spears, R., Greenwood, R., de Lemus, S., & Sweetman, J. (2010). Legitimacy, social identity and power. *The social psychology of power*, 251-283.
- Stephan, W. G., & Mealy, M. D. (2011). Intergroup threat theory. In D. J. Christie (Ed.), *The encyclopedia of peace psychology Vol. II*.
- Sztompka, P. (2000). Cultural trauma: The other face of social changes. *European Journal of Social Theory*, 3, 449–466.
- Tajfel, H. (1975). The exit of social mobility and the voice of social change: Notes on the social psychology of intergroup relations. *Social Science Information*, 14(2), 101-118.
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Social Psychology*, 33, 1-39.
- Tajfel, H., & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–48). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Turner, J. C. & Tajfel, H. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel & W.G. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations*, ss. 7-24. Derived from *Political Psychology: Key Readings*. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.), ss. 277-293. Psychology Press, New York, NY.
- van der Toorn, J., & Jost, J. T. (2014). Twenty years of system justification theory: Introduction to the special issue on “Ideology and system justification processes, *Group Processes and Intergroup Relations*, 17(4), 413-419.
- Walker, I. (1999). The effects of personal and group relative deprivation on personal and collective self-esteem. *Group Processes and Intergroup Relations*, 2, 365–380. doi:10.1177/ 1368430299024004
- Wright, S. C. (2001). Strategic Collective Action: Social Psychology and Social Change. In R. Brown & S. Gaertner (Eds.), *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes* (410-430). Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Zagefka, H., & Brown, R. (2005). Comparisons and perceived deprivation in ethnic minority settings. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 467–482. doi:10.1177/ 0146167204271

